

Janicka-Panek Teresa

Akademia Nauk Stosowanych Stefana Batorego (Polska)

Kalishchuk S.M.

Borys Grinczenko Uniwersytet Metropolitalny w Kijowie

Serhieienkova O.P.

Borys Grinczenko Uniwersytet Metropolitalny w Kijowie

KOMPETENCJE KLUCZOWE W UJĘCIU MIĘDZYNARODOWYM I TRENING MODEL ROZWOJU KOMPETENCJI OSOBISTYCH I SPOŁECZNYCH

У статті наведено багаточисельні підходи до визначення поняття «компетентності» у регламентуючих документах Польщі, ЄС і світу, зокрема – Національного комітету з професійних кваліфікацій у Польщі, Програми стандартизації навчальних закладів, Європейської комісії, Постійної конференції міністрів освіти країн Європи, Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО), Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) та Ради Європи. Крім того, здійснено теоретичний аналіз поняття компетентності, розглянуто його зв'язок не тільки з навичками і вміннями фахівця, але й з особистісними рисами, такими як відповідальність, спроможність реалізовувати на практиці професійні дії, цінності, ставлення, синергія мислення і критичної рефлексії тощо. Надано опис і визначено роль ключових компетентностей, а саме – мати потенціал приносити користь усьому суспільству незалежно від статі, соціального становища, раси, культури, соціального походження та мови і мають бути сумісними з етичними, культурними та економічними цінностями і законами, прийнятими в кожній країні ЄС. Охарактеризовано зміст і специфіку ключових компетентностей вчителя, визначених у світлі законодавства Європейського Союзу. Наголошено на важливій умові – на підготовці особистості до навчання впродовж усього життя. Визначено принципи професії вчителя в країнах-членах Європейського Союзу, до яких віднесено: вищу освіту, інтегрування в контекст навчання впродовж життя, мобільність, партнерство. Проаналізовано вісім ключових компетентностей: інформаційна грамотність, багатомовність, математична, цифрова, особистісна та соціальна компетентності, громадянська, підприємницька, компетентність у сфері культурної обізнаності та самовираження. Наведено приклад практично зорієнтованої моделі розвитку особистісних і соціальних компетентностей, зокрема – збереження життєстійкості. Охарактеризовано три вектори моделі. Описано методичний план і вміст тренінг-програми «Життєстійкість особистості».

Ключові слова: компетентності, педагогічна компетентність, навчання впродовж життя, компетентності, спільні для всіх країн-членів ЄС, модель розвитку особистісних і соціальних компетентностей, обізнаність, прояв ресурсів, тренінгова робота.

Stwierdzenie problemu. Krajowy Komitet ds. Kwalifikacji Zawodowych oraz Programu Standaryzacji Agencji Szkoleniowych w 1997 roku przedstawił następującą definicję pojęcia kompetencji: jest to umiejętność transferu umiejętności i wiedzy do nowych sytuacji w obrębie sytuacji zawodowej. Obejmuje ono również organizację i planowanie pracy, gotowość do wprowadzenia innowacji i umiejętność radzenia sobie z niecodziennymi zadaniami. Termin ten obejmuje również cechy osobowości niezbędne do efektywnej współpracy z kolegami, menedżerami i klientami [5].

Uprawnienia do czegoś, prawe właściwości, z łączenskigo „zajmowanie danej pozycji”, a także „odpowiedzialność” – to ogólne, najczęstsze i najpowszechniejsze skojarzenia dla kompetencji. Pojęcie to może określać również sposób wykonywania czynności jako „odpowiedni, właściwy” [3, s. 770]. Z drugiej strony, kompetencje oznaczać mogą też „możliwości” i „potencjał” [8].

Jedno z najbardziej znanych i najczęściej cytowanych definicji pojęcia kompetencji pochodzi z Encyklopedii pedagogicznej XXI wieku i brzmi następująco: Kompetencja – jedno z ważniejszych pojęć pedagogicz-

nych, którym trudno jest przyznać jednoznaczny zakres pojęciowy. Zaznaczają się dwa ujęcia kompetencji. Pierwsze z nich to takie, gdzie kompetencję można pojmować jako adaptacyjny potencjał gdzie kompetencję można pojmować jako adaptacyjny potencjał podmiotu, pozwalający mu na dostosowanie działania do warunków wyznaczonych przez charakter otoczenia. Drugie ujęcie obejmuje taką koncepcję kompetencji, w której jawi się ona jako transgresyjny potencjał podmiotu, gdzie generowane przezeń typy działań są podatne na twórczą modyfikację, następującą w rezultacie interpretacji kontekstu działania [6].

Warto zaznaczyć, że dostępne w literaturze pedagogicznej pojęcia kompetencji mają różne znaczenie, ale każde z nich ma istotne znaczenie. Rozważania nad omawianym terminem zaczynają się od założenia, że kompetencje są czymś, co „rodzi się” ze związku działania z myśleniem, z kolei refleksja a propos działania przybiera postać tzw. konstruktorów, dzięki którym można tworzyć następne działania w formie koncepcji. Morał z tego jest taki, że koncepcja odnosi się do umiejętności danej osoby i można przez nią rozumieć:

- kwalifikacje, czyli poczucie odpowiedzialności za konkretne zadanie;
- wyuczoną umiejętność ważnego, istotnego działania;
- plan, który jest fundamentem działania.

Zdaniem Barbary Gołębiak, kompetencje są źle rozumiane, jeśli kojarzone są tylko z umiejętnościami i sprawnościami. W jej opinii kompetencje to połączenie myślenia i krytycznej refleksji – wówczas, powstaje determinanta, która pozwala na odpowiednie działanie, profesjonalny i świadomy osąd tego, co się robi [4, s. 145].

Niezwykle ważną rolę w pedeutologicznej literaturze światowej odegrała definicja kompetencji nauczycielskich stworzona przez J. Prucha, który założył, że praca nauczyciela będzie efektywna, gdy każdy nauczyciel opanuje zbiór profesjonalnych umiejętności, wartości, wiedzy i postaw [7, s. 306].

Analiza najnowszych badań i publikacji. Definicje kompetencji oraz ich klasyfikacje w literaturze przedmiotu to pokaźny zbiór, ponieważ wielu pedagogów (pedeutologów) podjęło się analizy tego zagadnienia. Można wywnioskować, iż ich charakterystyczną cechą jest złożoność, a także uniwersalność i elastyczność – dzięki tym cechom kompetencje można opisywać i klasyfikować mając na uwadze konteksty zewnętrzne i wewnętrzne. Zanim zostaną scharakteryzowane kompetencje w świetle zaleceń Unii Europejskiej, należy jeszcze zdefiniować węższe pojęcie – kompetencji kluczowych.

Tak, jak w przypadku środowiska pedagogów na całym świecie, tak samo Komisja Europejska nie zdecydowała się na przyjęcie jednej, konkretnej, właściwej definicji kompetencji. Wyodrębnione zostały z kolei kompetencje kluczowe – z całego spektrum kompetencji wybranie najważniejszych i wspólnych dla wszystkich krajów członkowskich Unii Europejskiej. Propozycja sposobu wydzielenia kompetencji kluczowych zaproponowana przez Komisję Europejską w 2005 roku polegała na przede wszystkim dwóch kryteriach:

- kompetencje kluczowe powinny nieść za sobą potencjalne korzyści dla całego społeczeństwa niezależnie od płci, pozycji społecznej, rasy, kultury, pochodzenia społecznego i języka;

- kompetencje kluczowe muszą być zgodne z wartościami i prawami etyki, kultury i gospodarki, przyjętymi przez poszczególne państwa.

Oprócz powyższych kryteriów, Komisja Europejska w trakcie procesu tworzenia kompetencji kluczowych posiłkowała się dorobkiem organizacji takich jak: Organizacja Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO), Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) i Rady Europy.

Komisja Europejska opracowując kompetencje kluczowe nauczyciela europejskiego wzorowała się również na postanowieniach Rady Europy, która w 1996 roku określiła pierwsze europejskie kompetencje kluczowe dla absolwentów szkół średnich polegające na [8]:

- współpracowaniu w zespołach;
- rozwiązywaniu problemów;
- podejmowaniu odpowiedzialności;
- porozumiewaniu się w kilku językach;
- korzystaniu z różnorodnych źródeł informacji;
- organizowaniu i ocenianiu własnej pracy;
- radzeniu sobie ze złożonością i z niepewnością;
- słuchaniu i korzystaniu z poglądów innych ludzi;
- posługiwaniu się nowoczesnymi środkami komunikacji i informacji;
- łączeniu i porządkowaniu różnorodnych, jednostkowych elementów wiedzy.

Kompetencje kluczowe nauczycieli w świetle zaleceń Unii Europejskiej, ustanowione w Brukseli, w roku 2005 przez Grupę Roboczą ds. umiejętności podstawowych powołaną przez Komisję Europejską, zostały podzielone na dwie grupy [10]:

- związane z procesem uczenia się / nauczania;
- związane z kształtowaniem postaw uczniowskich.

Wyżej wspomniane kompetencje nauczyciela w Unii Europejskiej, związane z procesem uczenia się i nauczania oznaczają:

- umiejętność pracy w zróżnicowanej i wielokulturowej społecznie grupie;
- kompetentność włączenia technologii komunikacyjno-informacyjnych do codziennego funkcjonowania podopiecznych;
- umiejętność rozpoznawania i odwikływania problemów;
- tzw. „team work”;
- talent do współpracy przy organizowaniu i spisywaniu programów nauczania, procesu kształcenia i oceniania;
- umiejętność współpracy z otoczeniem lokalnym oraz rodzicami;
- zdolność do stworzenia odpowiednich warunków do uczenia się; urządzenie procesu uczenia się, uczynienie ze swoich uczniów badaczy, polepszanie swojej pracy, działanie w różnych organizacjach, inspirowanie życia społeczno-kulturalnego w otoczeniu lokalnym;
- umiejętność ciągłego poszerzanie swojej wiedzy i polepszania umiejętności.

Z kolei kompetencje nauczyciela w świetle zaleceń Unii Europejskiej, związane z kształtowaniem postaw uczniowskich określone są jako:

- umiejętność przygotowania i oswojenia uczniów z przyjmowaniem prawidłowej postawy społecznej i obywatelskiej;
- umiejętność sprzęgania wymaganych kompetencji z nauczaniem poszczególnego przedmiotu;
- umiejętność popularyzowania u podopiecznych rozwoju kompetencji umożliwiających z sukcesem funkcjonować w społeczeństwie wiedzy, czyli: motywowanie do nauki – również tej nieformalnej, nieobjętej obowiązkiem szkolnym; krytyczna przebudowa informacji; doszkalanie swoich umiejętności uczenia się; użytkowanie komputera i wszelakich urządzeń cyfrowych; rozstrzyganie sporów; przedsiębiorczość; łatwość w komunikacji z innymi; kreatywność i

innowacyjność; umiejętność poruszania się w kulturze wizualnej; współuczestnictwo.

Celem artykułu jest nakreślenie głównych kompetencji nauczycieli i zbudowanie stosowanego modelu rozwoju osobistej odporności.

Prezentacja głównego materiału. Na podstawie dokumentu „Edukacja na rzecz zrównoważonych demokratycznych społeczeństw: rola nauczycieli” będącym Deklaracją Stałej Konferencji Europejskich Ministrów Edukacji, opracowanego w 2010 roku, dalej udoskonalano zakres kompetencji nauczycielskich. Na podstawie określonych powyżej kompetencji kluczowych nauczyciela w świetle przepisów Unii Europejskiej można wywnioskować, że głównym zadaniem nauczyciela jest przygotowanie podopiecznego do uczenia się przez całe życie. Przygotowanie to polega na zdobyciu umiejętności i wiedzy, umiejętności współpracy z innymi, na nauce rozwiązywaniu problemów i samodzielnym korzystaniu z dostępnych informacji. Ponadto, nauczyciel wspólnie z innymi nauczycielami opracowuje programy, systemy oceniania, reguły procesie uczenia się. Niezwykle istotnym jest również to, żeby nauczyciel – jako członek zespołu uczącego się, wykazywał empatię w kierunku uczniów i identyfikował się z nimi.

Komisja Europejska wypracowała i następnie, określiła zasady dla zawodu nauczyciela w krajach członkowskich Unii Europejskiej. Zostały one przedstawione w tabeli 1 [10].

Najnowszy dokument, w którym wyróżnia się osiem kompetencji kluczowych to Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. Do tych kompetencji kluczowych zalicza się:

- „kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;

Tabela 1

Wspólne europejskie zasady odnoszące się do zawodu nauczyciela

Nazwa zasady odnoszące się do zawodu nauczyciela	Charakterystyka zasady
Zawód wymagający wyższego wykształcenia	Dzięki temu nauczyciel w każdym kraju członkowskim UE może podjąć się pracy bez dodatkowych egzaminów. Oprócz tego, nauczyciel w każdym ww. kraju może dalej się kształcić i przy tym – podnosić swoje kwalifikacji zawodowe, kompetencje.
Zawód osadzony w kontekście uczenia się przez całe życie	Nauczyciel powinien dbać o swój rozwój zawodowy. Powinien ciągle doskonalić swój dotychczasowy warsztat, rozwijać swoje kompetencje. Ponadto, powinien być wspierany w tym przez system oświaty.
Zawód mobilny	Zdobywanie doświadczenia możliwe jest poza granicami kraju i w innych krajach członkowskich UE. Mobilność polega na możliwości pobytu w tych krajach.
Zawód oparty na partnerstwie	Szkoły powinny współpracować z innymi szkołami, instytucjami. Nauczyciele dzięki temu mają możliwość prowadzenia badań, rozwoju, kształcenia.

– kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie przedsiębiorczości;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalne” [11].

Kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji to umiejętność do identyfikowania, rozumienia, wyrażania, tworzenia i interpretowania pojęć, uczuć, faktów i opinii w mowie i piśmie, przy wykorzystaniu obrazów, dźwięków i materiałów cyfrowych we wszystkich dziedzinach i kontekstach [11]. Dzięki zdobyciu tych kompetencji komunikowanie się z otoczeniem powinno odbywać się na właściwym poziomie i w sposób kreatywny. Omawiane kompetencje można rozwijać w następujących językach: ojczystym, edukacji szkolnej, urzędowym, krajowym, regionalnym. Odnoszą się również do prawidłowego czytania i pisania. Wymagają wobec tego odpowiedniej znajomości funkcji języka, słownictwa i gramatyki. Komunikowanie się na piśmie jest również niezbędne do funkcjonowania. Tę formę informowania często wykorzystuje się również m.in. do gromadzenia i przetwarzania danych.

Kompetencje w zakresie wielojęzyczności znaczą zdolność do prawidłowego i skutecznego korzystania z różnych języków w celu porozumiewania się [11]. Komunikowanie się za pomocą języków obcych opiera się w zasadzie na podobnych umiejętnościach, co porozumiewanie się w ojczystym języku. Jest tak, ponieważ fundamentem komunikowania się w języku ojczystym i obcym jest zdolność rozumienia, wyrażania i interpretowania pojęć, myśli i uczuć. Okazuje się, że oprócz znajomości słów w języku obcym, gramatyki, niezwykle istotnym jest również umiejętność mediacji, rozumienie różnic kulturowych [9].

Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii. Charakteryzując te kompetencje warto je rozdzielić na trzy grupy. Pierwsza grupa to kompetencje matematyczne, które definiuje się jako „zdolność rozwijania i wykorzystywania myślenia i postrzegania matematycznego” [11]. Kompetencje te mają pomóc i umożliwić rozwiązywanie codziennych problemów. W tym przypadku, ważna jest wiedza oraz umiejętności, które pozwolą tę wiedzę wykorzystać. Z kolei kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych to nic innego jak próba i chęć objaśnienia zjawisk występujących w świecie przyrody. Niezwykle ważnym jest w tym przypadku wykorzystywanie

istniejącej już wiedzy, następnie – obserwacje, opracowywanie analizy oraz formułowanie wniosków. Trzecia grupa to kompetencje techniczne i inżynierskie. Polegają na wykorzystywaniu wiedzy i metod w celu odpowiadaniu na pytania i potrzeby ludzi [11].

Kompetencje cyfrowe to odpowiedzialne i krytyczne używanie technologii cyfrowych. To także zaciekawienie się nimi w celu uczenia się, pracy i udziału w społeczeństwie. Opierają się na najważniejszych umiejętnościach z obszaru wykorzystywania komputerów w celu pozyskania, oceniania, przetrzymywania, sporządzania, pokazywania, wymieniania informacji. Kompetencje informatyczne to również umiejętność komunikowania się w sieci z innymi ludźmi za pomocą Internetu [9].

Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się to przede wszystkim [11]:

- umiejętność do autorefleksji;
- efektywnego zarządzania informacjami;
- efektywnego zarządzania czasem;
- konstruktywnej pracy z zespołem ludzi;
- zarządzanie własną karierą zawodową;
- zachowania odporności.

Dzięki tym kompetencjom można radzić sobie z niepewnością i złożonością, nabywa się umiejętność uczenia się oraz zachować zdrowie psychiczne i fizyczne. Ponadto, człowiek posiada zdolność do współpracy, asertywności i prawości.

Kompetencje obywatelskie są kompetencjami [9]:

- osobowymi;
- interpersonalnymi;
- międzykulturowymi.

Obejmują cały obszar zachowań mających na celu przygotowanie każdego człowieka do odpowiedniego uczestnictwa w życiu, zarówno zawodowym jak i społecznym. Są niezbędne do rozwiązywania konfliktów. Dzięki omawianym kompetencjom obywatelskim człowiek może w pełni uczestniczyć w życiu obywatelskim tzn. zna pojęcie i struktury polityczno-społeczne, dzięki czemu może aktywnie uczestniczyć w systemie demokratycznym.

Kompetencje w zakresie przedsiębiorczości polegają na [11]:

- umiejętności wykorzystywania pomysłów;
- zdolności zamieniania szans w konkretną wartość dla innych osób;
- kreatywności;
- umiejętności podejmowania inicjatywy;
- wytrwałości;
- umiejętności rozwiązywania problemów.

Dzięki wszystkim wyżej wymienionym umiejętnościom i zdolnościom, człowiek posiada kompetencje w zakresie przedsiębiorczości, dzięki

którym może planować projekty finansowe, społeczne czy kulturalne.

Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej, to ostatnie z kolei, jako ósme wymienione kompetencje. Dzięki zdobyciu tych kompetencji człowiek jest w stanie docenić znaczenie twórczego wyrażania idei, doświadczeń i uczuć za pośrednictwem szeregu środków wyrazu, w tym muzyki, sztuk teatralnych, literatury i sztuk wizualnych [9].

Każda z tych kompetencji ma swoje własne warunki, przestrzeń i udogodnienia rozwoju. Oto przykład zorientowanego na praktykę modelu rozwoju kompetencji osobistych i społecznych, w szczególności odporności. Model składa się z trzech wektorów:

1. Wektor semantyczny, który zapewnia aktualizację kluczowych cech realizmu w korelacji Ja i Świata: mianowicie wsparcia (perspektywa interpersonalna), egzystencjalnej kompletności (perspektywa egzystencjalna) i nadwyżki interakcji między Ja i Światem (perspektywa intrapersonalna).

2. Wektor procesu, który polega na manifestacji zasobów osobowości.

3. Wektor operacyjny i technologiczny, mający na celu stworzenie specjalnie zorganizowanej przestrzeni psychologicznej, która promuje zmianę osobistą.

Opiszmy każdy z tych wektorów bardziej szczegółowo.

Znaczenie jako narzędzie odkrywania świata jest zinternalizowaną intencją, która znajduje związek między znaczącym a znaczoną. Znaczenie zawsze ma swoje pierwotne korzenie i dynamiczną tendencję do rozpoznawania i akceptowania jako subiektywnego punktu odniesienia i subiektywnego polegania na znalezieniu odpowiedzi na aktywujący (zewnętrzny lub wewnętrzny) wpływ w wielu interakcjach zdarzeń na osobę [2]. Dlatego głównymi wyznacznikami realizmu są dynamika pól semantycznych osobowości, która systematycznie redukuje błędy subiektywnego zniekształcania rzeczywistości. Znalezienie regulacyjnych znaczeń występuje w pewnym obszarze osobistego doświadczenia, w szczególności w określaniu wewnętrznych i zewnętrznych podpór, w aktualizowaniu egzystencjalnej pełni obecnego życia, w kształtowaniu postaw wobec osobistej wolności i odpowiedzialności, w stopniu globalności interakcji ze światem, gdy kontekstualne i regulacyjne znaczenia zatrzymują pracę psychologicznych mechanizmów obronnych, przede wszystkim unikania.

Uwolnienie zasobów następuje w określonych warunkach doświadczania przez człowieka wyzwań

egzystencjalnych, które przyczyniają się do wzrostu stresu emocjonalnego i aktualizują rewizję utrwalonych ludzkich postaw wobec postrzegania i rozumienia zdarzeń zewnętrznych. W szczególności mają miejsce trzy następujące po sobie procesy: różnicowanie sygnałów zewnętrznych, ich analiza funkcjonalna i operacyjna oraz inicjacja zasobów poprzez zmiany w zawartości pól semantycznych ludzkiego systemu [1]. Tak więc manifestacja zasobów jest kombinacją warunków, metod i procedury reorganizacji osobistej świadomości osobistego doświadczenia. Transteoretyczna egzystencjalno-systemowa procedura reorganizacji pól semantycznych obejmuje:

1) budowanie obrazu ludzkiego świata;

2) znalezienie równowagi między światem wewnętrznym człowieka («Ja jestem», «To ja») a światem zewnętrznym;

3) uświadomienie sobie ważności zadań życiowych inicjowanych przez wydarzenia życiowe terażniejszości;

4) wzmocnienie zdolności do równomiernego budowania wielu wymiarów życia osobistego w nowych warunkach;

5) znalezienie znaczeń regulacyjnych, które stabilizują system na pewien czas.

Wektor operacyjny i technologiczny jest reprezentowany przez działania szkoleniowe, które mają następujące cechy:

1. Podstawowa metodologia, która jest podstawą psychotechnologii programu szkoleniowego z udziałem ogólnych metodologicznych technik wpływu psychologicznego (aktywne słuchanie; informacja zwrotna; refleksja).

2. Planowanie programu szkoleniowego – sekwencja; rosnąca złożoność; dynamika grupy.

3. Opracowanie interwencji psychokorekcyjnej – systematyczne zadania psychokorekcyjne, psychoprofilaktyczne i rozwojowe; złożoność metod interwencji psychologicznej; uwzględnienie objętości, stopnia różnorodności i złożoności emocjonalnej materiału.

Tak więc program szkoleniowy «Odporność osobista» opiera się na paradygmacie humanistycznym, odpowiednio skorelowanym z narzędziami psychotechnicznymi z innych dziedzin psychologii. Celem programu szkoleniowego jest nauczenie się osobistych możliwości tłumaczenia reprezentowanych reprezentacji (nieświadomych znaczeń) na język wewnętrzny (na znaczenia kontekstowe – przyczynowe i regulacyjne – «Ja-Mogę-Tutaj») poprzez zatrzymanie zautomatyzowanego, a zatem nieefektywnego mentalnego przepływu

orientacji i percepcji. Tabela 2 przedstawia plan metodologiczny programu szkoleniowego «Odporność osobowości».

Całkowity czas trwania programu szkoleniowego „Odporność osobista” wynosi 24 godziny, 6 lekcji po 4 godziny każda. Podejścia systemowo-strukturalne i ontologiczne pozwalają nam wprowadzić jedną podstawę i przeprowadzić semantyczny opis programu szkoleniowego „Odporność osobowości” według jednego schematu: motywacja (przypowieści, metafory, mini-dyskusje); informowanie (mini-wykłady); auto-diagnoza; uczenie się jako opanowanie i demonstracja (demonstracja możliwości, mini-dyskusje, ćwiczenia indywidualne); praktyczne zastosowanie teorii (naśladowanie prawidłowych działań, ćwiczenia na symulatorze, praca w diadach i triadach); utrwalanie (zadania twórcze, ćwiczenia indywidualne, rozwijanie umiejętności, odgrywanie ról jako działania całościowe); sprawdzanie uczenia się (refleksja nad pracą). Oś technik operacyjnych programu szkoleniowego Personal Resilience przedstawia środki, które zapewniają ogólny dostęp do problemu edukacyjnego i rozwojowego każdej lekcji i obejmuje następujące ćwiczenia w kolejności: „Rozwijanie umiejętności uświadamiania sobie i werbalizowania własnych stanów”, „Rozwijanie rozumienia stanów drugiej osoby”, „Analizowanie niewerbalnej i mimicznej ekspresji drugiej osoby”, „Werbalizowanie stanów i reakcji niewerbalnych”, „Rozwijanie rozumienia niewerbalnych środków wyrażania znaczenia”: adekwatna kombinacja gestów, postaw, mimiki twarzy”, „Rozwój werbalizacji uczuć”, „Rozwój wrażliwości interpersonalnej”, „Werbalizacja cech drugiej osoby”, „Opis i zrozumienie cech drugiej osoby”, „Rozwój umiejętności kształtowania „obrazu siebie”: Wyobrażenie o tym, jak jestem postrzegany przez innych”, „Werbalizacja cech drugiej osoby”.

„Zrozumienie cech i postaw drugiej osoby”, „Rozwój zdolności prognostycznych”, „Świadomość własnego problemu w komunikacji”, „Świadomość wielopoziomowego funkcjonowania w sytuacji komunikacyjnej”, „Określenie empatii i synchroniczności wobec drugiej osoby”. Te techniki operacyjne tworzą całościowy proces aktywnego uczenia się w grupie i służą jako środek rozwoju kompetencji osobistych i społecznych.

Wnioski. Nauczyciel powinien swoją pracę wykonywać w taki sposób, by oprócz realizowania podstawy programowej, kształtowane były u uczniów założone kompetencje kluczowe. Jest to możliwe, dzięki wykorzystaniu odpowiednich ku temu, innowacyjnych metod pracy. W Zaleceniach Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, zostały zidentyfikowane i scharakteryzowane trzy wyzwania w obszarze wspierania kształcenia, szkolenia i uczenia się przez całe życie. Pierwszym z nich jest różne podejście do uczenia się i różne środowiska edukacyjne. Drugi obszar to wspieranie kadry edukacyjnej, zaś trzeci – ocena i walidacja rozwoju kompetencji [11].

Praca pedagogiczna wymaga od samego nauczyciela posiadania lub nabywania w trakcie pracy odpowiednich kompetencji do pracy z uczniami w różnym wieku. Przede wszystkim, należy zrozumieć, że zawód nauczyciela nie należy do tych zawodów, w których można idealnie określić finalne kwalifikacje.

W trakcie kształtowania kompetencji kluczowych należy korzystać z takich metod jak: metoda projektu, metoda Storyline, drama, happening, szczęście kapeluszy myśliwych, filozofowanie z dziećmi, burza mózgów, a przede wszystkim – gry i zabawy [9].

W zawód nauczyciela, jako stała cecha, wpisuje się – rozwój. Pedagog, nauczyciel musi na bieżąco definiować sytuację edukacyjną, wybrać metodę

Tabela 2

Przedstawia plan metodologiczny programu szkoleniowego „Odporność osobista”

Główne etapy programu szkoleniowego	Formy pracy podczas jednej lekcji (240 min.)						Całkowity czas trwania (6 lekcji-1440 min)
	Przypowieść	Mini-wykład	Mini dyskusja	Ćwiczenie	Wizualizacja	Odgrywanie ról	
Pozdrowienia	-	-	-	10	-	-	60 min
Ankiety dotyczące dobrego samopoczucia	-	-	5	-	-	-	30 min
Motywacja	5	-	-	-	-	-	30 min
Informowanie	-	20	-	-	-	-	120 min
Szkolenie	-	-	50	50	30	50	1080 min
Refleksja nad doświadczeniem	-	-	20	-	-	-	120 min

postępowania, wziąć za to odpowiedzialność, następnie znowu analizować efekty, wyciągnąć wnioski i po raz kolejny – definiować sytuację edukacyjną itd. Obecna dydaktyka to tzw. proces nauczania – uczenia się. Pozwala na ciągle planowanie, kontrolowanie i mierzenie rezultatów. To zwiększa świadomość nauczyciela oraz zwalcza subiektywną, niesprawiedliwą ocenę [10].

Przedstawiony praktyczny model rozwoju rezyliencji jest odpowiednią metodą rozwijania kompetencji w zakresie analizowania sytuacji interpersonalnych, formułowania problemów, identyfikowania „przestrzeni własnej niewiedzy” oraz budowania osobistych znaczeń na podstawie treningowej pracy badawczej.

Literatura:

1. Каліщук С. Ресурсна матриця психологів-консультантів у подіях війни: монографія. Київ : МайстерКниг, 2023. 103 с.
2. Каліщук С. Генеза смислової архітектури свідомості майбутніх психологів-консультантів : монографія. Львів : Сполум, 2020. 498 с.
3. Bańkowski A. *Etymologiczny słownik języka polskiego*. T. 1. Warszawa : Wydawnictwo PWN, 2000. S. 770.
4. Gołębiak B. *Zmiany edukacji nauczycieli: wiedza – biegłość – refleksyjność*. Toruń – Poznań: Wydawnictwo Edytor, 1998. S. 145.
5. Jeffries C., Lewis R., Meed J., Merritt R. *Kształcenie otwarte od A do Z*. Warszawa : FRSE, MEN, 1997.
6. Мęczkowska A. Kompetencja. *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*, red. T. Pilch. T. 2. Warszawa, 2003. S. 693–696.
7. Prucha J. Kompetencje nauczyciela. *Pedagogika*. T. 2. Gdańsk : GWP, 2006. S. 306.
8. Sielatycki M. Kompetencje nauczyciela w Unii Europejskiej. *Kształcenie nauczycieli w szkole wyższej*. Wrocław: CEN UW, 2008. S. 13–21.
9. Smółka L. Kompetentny nauczyciel – kompetentny uczeń. *Edukacyjne i wychowawcze wyzwania nauczyciela w przedszkolu i szkole podstawowej*. Kielce : Wyższa Szkoła Ekonomii, Turystyki i Nauk Społecznych w Kielcach 2012. S. 199–200, 203.
10. Zbróg Z., Kaleta-Witusiak M., Walasek-Jarosz B. Kompetencje nauczyciela w zakresie sprawnego prowadzenia lekcji. *Casebook ze wskazówkami dla praktykantów*. Kielce: Staropolska Szkoła Wyższa w Kielcach, 2013. S. 24–28.
11. Zalecenie Rady z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=en](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=en), data dostępu: 22.04.2020 r.

Janicka-Panek T., Kalishchuk S.M., Serhieienkova O.P. INTERNATIONAL KEY COMPETENCIES AND TRAINING MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF PERSONAL AND SOCIAL COMPETENCIES

The article presents numerous approaches to the definition of the concept of “competence” in the regulatory documents of Poland, the EU and the world, in particular; the National Committee for Professional Qualifications in Poland, the Standardization Program of Educational Institutions, the European Commission, the Standing Conference of Ministers of Education of Europe, the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) and the Council of Europe. In addition, there was a theoretical analysis of the concept of competence, its relationship not only to the skills and abilities of a specialist, but also to personal qualities such as responsibility, ability to practically perform professional activities, values, attitudes, synergy of thinking and critical reflection, etc. The article describes and defines the role of key competencies, namely the potential to benefit society as a whole regardless of gender; social status, race, culture, social background and language, and must be consistent with ethical, cultural and economic values and laws adopted in each EU country. The content and specifics of the teacher’s key competencies, as defined in light of European Union legislation, are described. An important condition was emphasized – preparation of the individual for lifelong learning. The principles of the teaching profession in EU member states were defined, which include: higher education, integration in the context of lifelong learning, mobility, partnership. Eight key competencies are analyzed: information literacy, multilingualism, mathematical competence, digital competence, personal and social competence, citizenship, entrepreneurship, cultural awareness and self-expression. An example of a practice-oriented model for the development of personal and social competencies, particularly resilience, is presented. The three vectors of the model were characterized. The methodological plan and content of the “Individual Resilience” training program are described.

Key words: competence, pedagogical competence, lifelong learning, competencies common to all EU member states, personal and social competence development model, awareness, resource manifestation, training work.